

הגר"נ רוטמן - בביאור ברכת מלכויות זכרונות ושופרות

עבר את ביקורת הרב אך לא הוגה כל הצורך

מלכויות זכרונות ושופרות

הנה חז"ל תיקנו לנו ג' ברכות שעניינם ברכות התקיעה, והיינו שאין ברכות אלו באות מחמת קדושת היום אלא הם ברכות שנתקנו ע"מ לתקוע עליהם, ולכן אין מזכירים אותם אלא בתפילת מוסף שאז נהגו לתקוע ולא בשאר תפילות היום משום שאינם מדין קדושת היום אלא מדין התקיעה דווקא ואין מקומם אלא בשעה שתוקעים, (אמנם התקיעה עצמה היא עיקר עניינו של יום כמו שיבואר) וכן מצינו¹ "אם אינו תוקע למלכויות למה הוא מזכיר" היינו שהסדר מלכויות שלנו נועד שיתקעו עליו ואם אינו תוקע אין מקום להזכיר², ובלשון הירושלמי³ נקראו הברכות "תקיעתא דבי רב" והיינו שהברכות הם מנוסח התקיעה ממש, ולכן גם בתקיעות של יובל אף שזה יוה"כ ולכא' אינו קשור להמלכה מ"מ מזכירים מלכויות זכרונות ושופרות כיון שהם מענייני התקיעה שתוקעים בו⁴, וזה מה שפי' רש"י עה"פ "אשרי העם יודעי תרועה" שיודעים לעשות התקיעות על סדר מלכויות זכרונות ושופרות, היינו שהמלכויות זכרונות ושופרות באים כביכול להסביר מה אנו עושים בשופר והם התוכן של התקיעה בשופר, וכמו שדרשו בברייתא⁵ "אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם וכו' ובמה בשופר", היינו שהשופר הוא מרכז יום ר"ה, וכמו שהעמידה התורה שמשמעות יום ר"ה הוא "יום תרועה", וזה נעשה ע"י שתוקע עם משמעות התקיעות שהם ה"מלכויות זכרונות ושופרות", ולכן בר"ה שחל בשבת יש צד בגמ'⁶ (ובירושלמי⁷ נשארים כן למסק') שע"ז נאמר "זכרון תרועה" והיינו שמדא' אין תוקעים ואין ביום זה אלא "זכרון תרועה" והיינו ע"י הברכות, ובאמת יש צד באחרונים ללמוד מזה שהברכות הם דא' ואף שלהלכה ודאי אינם דא' מ"מ כך משמע ב' הגמ'⁸ "רחמנא אמר אדכר" והיינו שזו ההבנה במצוות התקיעה שהצורה של התקיעה כבר בסדר התקיעה של התורה ג"פ תר"ת הוא כנגד הסדר של מלכויות זכרונות ושופרות וחז"ל רק תקנו ע"ז ברכות אבל עיקרו הוא מדא' שזוהי משמעות התקיעה.

בביאור תקנתם על סדר הפסוקים דווקא

והנה צריך להבין למה נתקן שברכות אלו יהיו דווקא על סדר הפסוקים ולמה לא מספיק הזכרת תוכן הברכה גרידא, ובאמת בכל ברכה יש גם סדר של תפילה ובקשה בהקדמת וסיום הברכה אבל מ"מ אין תוכן הברכה אלא בפסוקים, ונראה להמליץ ע"ז מה שהזכרנו בעניין השופר, שכמו שסדר השופר אינו יכול להיעשות בפה אלא דווקא ע"י השופר כך גם סדר ה"מלכויות זכרונות ושופרות" אינו יכול להיעשות בפה בלבד אלא ע"י הפסוקים, והיינו שבפה גרידא לא מספיק לעשות את פעולת השופר כיון שבפיו יש עוד פעולות שעלולות לסתור את התוכן שרוצה לומר, ולזה צריך דווקא שופר שיש לו תוקף גדול בפני עצמו ורק ע"ז יש משמעות להמלכה, וה"ה במלכויות זכרונות ושופרות לא מספיק אמירת פיו גרידא אלא צריך את התוקף של "דבר זה כתוב בתורה שנוי בנביאים ומשולש בכתובים".

ויש להוסיף ע"ז שר"ה בהיותו יום דין הוא כעין נקודת משבר ביחס של הקב"ה כלפינו, ומתוך הריחוק שלנו מתעוררת השאלה של מידת הדין האם אנו ראויים בכלל להמשך הקשר, ולכן צריך להגיע בו להכרעה גמורה על הקשר וא"א להמשיך את הקשר במצב של חוסר שלמות וחוסר ברירות, וכעין מה שאמר משה "אם אין פניך הולכים אל תעלינו מזה" שהייתה זו נקודת משבר שא"א להמשיך אותה בדשדוש אלא צריך להגיע להכרעה גמורה ואם ה' לא הולך עם עמ"י הרי שאין המשך לקשר ו"אל תעלינו מזה", ולכן ההמלכה שבמלכויות זכרונות ושופרות צריכה להיעשות דווקא ע"י התוקף הגדול שיש בפסוקים ובשילושם בתורה בנביאים ובכתובים שהוא חיזוק האמירה בכל דרכי החיזוק, שאנו כביכול מסבירים שאנו כורכים את עצמנו מסביב הקשר שלנו עם הקב"ה שהוא המלך

¹ ר"ה ל"ב ע"א.

² ולקמן יתבאר אמאי מזכירים בשבת אף שאין תוקעים.

³ ר"ה פ"א ה"ג.

⁴ ולכן גם שייד ללמוד את התקיעות של ר"ה מתקיעות היובל.

⁵ ר"ה ט"ז ע"א.

⁶ ר"ה כ"ט ע"ב.

⁷ ר"ה פ"ד ה"א.

⁸ ר"ה ל"ב ע"א.

הגר"נ רוטמן - מלכויות זכרונות ושופרות

שלנו וזהו קשר חזק בל ינתק ואנו מכריחים זאת ע"י החלטיות המסר בפסוקי התורה הנביאים והכתובים, והיינו מפני שא"א להמליך את הקב"ה ביום זה ע"י ברכה גרידא אלא דווקא ע"י התוקף החזק ביותר של עשרת הפסוקים שהם נוגעים ליסודות הבריאה - שהם כנגד עשרת הדברות ועשרה מאמרות.⁹

בביאור החזק שבהזכרה ע"י פסוקי התורה נביאים וכתובים

והיינו שהתורה הנביאים והכתובים הם ג' אופני התגלות דבר ה' בעולם, וזהו "אוריאל תליתא"י¹⁰, והביאור בזה הוא שהתורה היא דבר ה' המקורי הראשוני ללא שום אמצעי (שאף כשכתוב ויאמר משה וידבר משה היינו שכך כתב ה' בתורתו שהדבר נאמר ע"י משה) והיינו דבר ה' מלמעלה למטה, ואילו הכתובים הם להיפך שהם דבר ה' מלמטה למעלה שאף שהם נאמרו ברוה"ק מ"מ היינו דבר האדם עצמו שנאמרו ברוה"ק והיינו גילוי דבר ה' מלמטה למעלה שע"י התקרבות האדם לה' נגלה לו דבר ה' בו עצמו ברוה"ק¹¹, והנביאים הם דבר ה' באופן מלא אך הוא ע"י נביא היינו שע"י התגלות הנביא לדבר ה' שהנביא מעין צינור לדבר ה' שדברי הנביא הם ביאור ההתגלות איך יחול דבר ה' בסדרי המציאות והטבע.

וע"ד רוב התורה הנביאים וכתובים מחולקים ג"כ לעבר הווה ועתיד שדברי התורה הם הסדרים הראשונים בהשתתף סדרי ה' בעולם והוא ע"פ רוב עבר, והכתובים הם ההווה שהם החיבור בהווה של דבר ה' לאדם, והנביאים הם בעתיד איך יחול דבר ה' בעולם ע"ד סדרי המציאות של העולם, ובהם אנו מחזקים את אמירתנו בג' אופנים הללו של העבר ההווה והעתיד וע"י אנו מחברים את ההווה לעבר ולעתיד, ולכן צריך לחתום בתורה שאחרי שביררנו שדבר ה' יתקיים כ"כ וחיזקנו הדבר בג' חיזוקים אלו הרי שלא נותר אלא לחתום בדבר ה' עצמו בתורתו.

מלכויות

והנה פסוקי מלכויות סדרם הוא דהנה מיסוד המלך הוא שהוא מולך מרצון העם שהוא המיוחד שבעם וע"כ הוא לבדו ראוי למלוך עליהם, וכן אנו פותחים סדר המלכויות ב"יכירו וידעו כל יושבי תבל" וכו' שזהו יסוד המלכות ואנו מזכירים שהוא הוא הראוי למלוך ולו יאתה המלוכה מצד עצמו, אך בזה לא די כיון שבזה לא ניכר אלא שהוא ראוי מצד גדלו וחוזקו להיות מלך אך מנלן שגם בייחסו לברואיו הוא ראוי להיות מלך עליהם שמא הוא מלך רק מצד עצמו אך ביחס לנתיניו אינו ראוי למלוכה¹², וכן יש עוד עניין שלישי במלוכה והוא שאין מלך ללא עם ואף אם המלך ראוי למלוך מצד עצמו ומצד יחסו לעמו מ"מ אין לזה שום תועלת אם העם לא מקבלים את מלכותו עליהם (וזהו "ויקבלו כולם את עול מלכותך" שבהקדמה למלכויות), ועל ג' העניינים הללו נתקן סדר פסוקי מלכויות בתורה בנביאים ובכתובים.

פסוקי מלכויות - תורה

כנגד העניין הראשון בא הפסוק "ה' ימלוך לעולם ועד" שאנו מזכירים את הכרתנו הראשונה במלכות הקב"ה שהייתה בשירת הים שאז ניכר לנו מה שהוא ראוי למלוך ע"י שעשה דין ברשעים ושיבר ראשי המצרים על הים והראה גדלו ותפארתו באיבוד המצרים והצלת עמ"י וע"ז אנו אומרים "ה' ימלוך לעולם ועד" היינו שהוא הראוי למלוך עלינו בשל כך, וע"ז אנו מוסיפים ג"כ את הפסוק "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל" והוא כנגד העניין השני וכמו שפי' רש"י שם שאינו מביט בדקדוקי עניות שלהם, שיחסו לעמו הוא בסדר של "לא הביט און" והיינו שאין הוא מלך מצד עצמו גרידא אלא שהוא ראוי למלוך גם מצד יחסו לעמו, וע"ז נוסף ג"כ הפסוק "ויהי בישורון מלך

⁹ ואפי' להמליך ע"י את מאחז"ל "כל מילתא דמיתאמרה ביה עשרה צריך ביה עשרה למישלפיה" והיינו שעשרה נותנים תוקף חזק למילים, וכמובן שמה שמיתאמרה ביה עשרה של פסוקי המלכויות זכרונות ושופרות אין שום עשרה בעולם שיכולים למישלפיה.

¹⁰ שבת פ"ח ע"א.

¹¹ והוא ניכר במיוחד בספר תהלים שעניינו התקרבות דוד לקב"ה ולכן כל פסוקי הכתובים במלכויות זכרונות ושופרות הם מספר תהלים (אף שמעיקרא דדינא אפשר להזכיר פסוקים מכל ספרי הכתובים וכמו שזכר בגמ' מזכרון של נחמיה).

¹² וכך ביאר הגר"א עה"פ "הנך יפה דודי אף נעים" שלא די בכך שהוא יפה - שראוי מצד עצמו למלוך אלא צריך ג"כ שיהא נעים - שיהא ראוי למלוך גם ביחסו לעמו.

הגר"נ רוטמן - מלכויות זכרונות ושופרות

בהתאסף ראשי עם" שהוא תוצאת המלכות והתלכדות העם עם המלך שזו התבטאות המלכות על העם בפועל, והוא כנגד העניין השלישי¹³.

פסוקי מלכויות - כתובים

וכנגד זה יש לנו ג"כ בכתובים שאנו מקבלים ע"ע את המלוכה ביחס לג' נקודות אלו (שאף ש"ויהי בישורון מלך" כבר הגדיר את יחס העם למלכות ה' מ"מ אי"ז אלא ההגדרה של היחס שהוא ע"י "ויהי בישורון מלך" אבל אין כאן הבעת היחס עצמו מצד העם), ולזה בא הפסוק "כי לה' המלוכה" שהוא כעין "כי לו יאתה המלוכה" והוא מסדר ה' ימלוך לעולם ועד" שהוא ביטוי מצד הפרט על מה שלו נאה המלוכה ולו היא ראויה, וזהו "ומושל בגויים" שכיון שלו נועדה המלוכה הרי שהוא ג"כ מושל בגויים מצד ההכרח^{14,15}, וזהו סדר המלוכה מצד עצמה שהוא הראוי למלוך וע"כ הוא המושל בגויים, ועל סדר יחס המלוכה לעמו בא הפסוק "ה' מלך גאות לבש" שהוא בא לתאר את סדר הופעת המלוכה על בריותיו שאף שהיא בהופעה של גאות מ"מ אי"ז סותר לעולם אלא "אף תכון תבל בל תמוט", ונאמר שאו שערים וגו' הוא הבחינה השלישית של המלוכה שהוא מלך הכבוד והוא הבעת העמדת המלך מצד העם שהוא מאיר לנו במלכותו ואנו מגיבים לו בהמלכתו עלינו, וזהו "שאו שערים" היינו מצדנו וע"י "ויבוא מלך הכבוד" שע"י ה"שאו שערים" שמגיע מצדנו דווקא הוא נעשה מלך הכבוד^{16,17}, ובוה מתפרשים ג"כ ב' שלבים בהמלכה שבפסוק זה¹⁸ שבבא הראשונה כתוב והנשאו פתחי עולם שהוא משקל כבד שכן זוהי הופעת המלוכה בסדר הגבורה - ה' עזו וגבור ה' גבור מלחמה, ואילו בבבא השנייה הוא ההמלכה בסדר הכבוד - ה' צב-אות הוא מלך הכבוד סלה שע"י ההמלכה בסדרי הגבורה יש ג"כ המלכה בסדרי הכבוד, וזוהי התבטאות המלוכה מצד העם שבכתובים נתפרש שהוא משתי הבחינות האלו שהוא מלך הגבורה ומלך הכבוד¹⁹.

פסוקי מלכויות - נביאים

וכן התפרש סדר זה ג"כ בנביאים "כה אמר ה' מלך ישראל" היינו שהמלכות הכללית של הקב"ה על העולם היא ע"י שהוא מלך ישראל וזהו חלק עיקרי מהמלכות הכללית שלא רק שמלכותו על ישראל מלמדת על מלכותו על הכלל אלא שע"י שמוֹלֵךְ על ישראל מוֹלֵךְ ג"כ על כל העולם²⁰ ולכן נתפרש שמלכות ה' היא מה שהוא מלך ישראל וע"י "אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלוהים" ונא"י תלוי במח' האם מלך ישראל הוא מלכות שהרי ה"מבלעדי אין אלוהים" הוא מלכות כוללת ואין ה"מלך ישראל" אלא לבאר שזהו סדר המלוכה הכללי ע"י שהוא מלך על ישראל, וזהו כנגד העניין הראשון, וכנגד העניין השני נתבאר שהתבטאות המלוכה תתפרש ביחס לעמו ע"י ש"יועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו" וע"י "והייתה לה' המלוכה" שע"י סדר השפיטה בהר עשיו הוא מעמיד את מלכותו על עמו, ובוה מתבטא ג"כ מלכותו מצדנו כנגד העניין השלישי ש"ויהיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד", וזהו התבטאות ג' סדרי המלוכה הנ"ל מצד הנביא שהוא בסדרי המלוכה לעת"ל שהכרת המלוכה תתבטא ע"י שה' הוא מלך ישראל וע"י תתגלה מלכותו על כל העולם, והתבטאות מלכותו ביחס לעמו בסדרי העתיד תתבצע ע"י המשפט ברשעים - הר עשיו וע"י תהיה ג"כ הכרת מלכותו והתבטאותה ע"י העם ע"י ש"ויהיה ה' למלך" וגו', ולזה חותמים ומסכמים הכל על דרך כלל - ובתורתך כתוב לאמר "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד" שהוא סיכום כללי על המלוכה שהיא מלכות בייחוד שאינו מלך פרטי אלא מלך כללי כיון שהוא א-לוה יחיד - ה' אחד.

סדר ההמלכה בקדושת היום

ובזה יתבאר ג"כ סדר ההמלכה שאנו אומרים בברכת קדושת השם שמתבארת ג"כ ע"פ סדר ג' העניינים הללו שביארנו בהמלכת המלך, כנגד העניין הראשון הנה מלכותו מתפרשת ב"ובכן תן

¹³ ואף שמיסודו ראוי היה זה להיות מובא בכתובים שהרי זה בא לבטא את המשמעות של המלוכה בפועל מ"מ כיון שהוא מסדר המלוכה עצמה כמו שנתבאר ש"אין מלך ללא עם" הרי שבמלכויות זה חייב להיאמר בתורה עצמה שזה חלק מהעמדת סדרי המלוכה.

¹⁴ ע"פ מה שביאר הגר"א שמלך היינו מרצון העם ומושל היינו בע"כ.

¹⁵ וע"י מה שיתבאר לקמן אם מלכויות הוא מלכות כללית או שסגי במלכותו על ישראל.

¹⁶ כעין מה שביארנו לעיל שהסדר השלישי של המלוכה הוא ביאור למה שהוא מלך ע"י עמו שהרי אין מלך ללא עם.

¹⁷ ולכן נקט הפסוק "שאו שערים" ולא פתחו שערים שע"מ להביא להמלכת ה' בעולם מצדנו צריך דווקא הגבהת השערים ולא מספיק פתיחת השערים בלבד, וראה מה שהארכנו בזה במאמר על השופר.

¹⁸ כמו שמצינו (ר"ה ל"ב ע"ב) שבפסוק זה יש כמה המלכות והוא מחולק לב' הבבות הנ"ל.

¹⁹ ובוה יתבאר מה נוסף בנקודה זו בכתובים ע"פ התורה לבד מה שהוא ההבעה מצד העם נתפרש ג"כ שבהבעה זו יש ב' בחינות אלו.

²⁰ ע"י מאמר החכמה בביאור "ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלוהי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה".

הגר"נ רוטמן - מלכויות זכרונות ושופרות

פחדך" שהוא צורת ממשלתו על העולם - "כמו שידענו ה"א שהשלטן לפניך עוז בידך וגבורה בימינך" וכו', אמנם דרך מלכותו על עמו אינה בסדר עוז וגבורה אלא בסדר הכבוד - "ובכן תן כבוד ה' לעמך" שאף שמלכותו היא בסדר פחד ואימה - עוז וגבורה מ"מ על עמו הוא מולך בסדר הכבוד והוא כנגד העניין השני, וכנגדו ג"כ מתבאר התבטאות מלכותו באופן של "ועלו מושיעים" וגו'²¹ והיינו "ועולתה תקפץ פיה כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ" שהוא ג"כ מיחס המלכות לעם כעניין השני שביארנו, ועי"ז יתבאר ג"כ יחס עמו למלכותו שהוא בעניין "ותמלוך אתה ה' לבדך על כל מעשיך" וכו' שזה יחס ברואיו למלכותו בצורה של "עם המלך" שאין מלך ללא עם, והוא כנגד העניין השלישי שבמלוכה ועי"כ צריך את אחדות העם עם מלכם וזה עי"י שמוך בהר ציון ובירושלים ועי"ז "ימלוך ה' לעולם" וגו'.

זכרונות

והנה התפרשות מלכותו ית' ביום זה היא עי"י שעושה דין בבריותיו עי"י שעוברים כולם לפניו כבני מרון, והוא עניין ההמלכה עי"י הפרט שמייחד כל פרט ופרט בפני"ע שהוא משמעותי לעניין ההמלכה, שאין אדם יכול לדחות עצמו ולתת ערך נמוך למעשיו ולבטל את משמעותם אלא כאו"א יש בו פרטות העבודה והוא אחריות גמורה על חלקו הפרטי בעבודת ה' הכללית, וכן להיפך - האומר אין אני כלום ולכן אין משמעות למעשי הרי"ז פריקת עול וזהו ההיפך הגמור לכל המשמעות של ההמלכה וכא"י הוא ממליך המלך אך אומר המלך מלך אך אני אין אני כלום ועי"כ אין אני מחויב לחוקיו, וא"כ הרי הוא כממליך את המלך על כל העולם אך לא על עצמו, וזהו תוכן ברכת זכרונות שהוא איך מתפרשת ההמלכה על הכלל באופן של כל פרט ופרט בפני"ע עי"י שזוכר מעשי כולם וכו' כמו שנתפרש בהרחבה בפתיחת הברכה.

והנה כ' בירושלמי²² שי' פסוקים של מלכויות הם כנגד י' וידויים (שנתפרש שהם כנגד י' ענייני התשובה שבפסוק "רחצו הזכו" ולקמן יתבאר) ולכא"י אינו מבורר מה עניין וידוי להמלכה²³, וכן יש לבאר מה עניין הוידוי שיש שנהגו להתוודות בתקיעת שופר, ומצינו ברש"י²⁴ ששופר בלא תשובה הרי"ז כנגד המנגן וצריך להבין מה הקשר בין השופר שעניינו המלכת המלך לתשובה ווידוי, ומצינו בגמ'²⁵ ש"זכרון כלפנים דמי" והיינו שהזכרון הוא המשמעות העמוקה ביותר של הנפש, היינו שהמוח עצמו רואה ו"מצלם" הכל אך הזכרון הוא ההעלאה של התוכן הפנימי למציאות - לזכרון החיצוני עצמו ולמשמעות התוכן הפנימי על המציאות העכשווית, וזה נתפרש בזכרונות שעניינם הוא העומק של התוכן - שמעבר לכל הרע ומעבר לכל הזכרונות לרעה שיש קיימים הזכרונות לטובה, היינו שאנחנו מזכירים את הזכרון העמוק של הטובה כנגד הזכרון של העוונות - הזכרון לרעה, וזהו כנגד הוידוי שעניין הוידוי הוא הסרת הרע מעלינו בדרך של הכרת החטא והסרת הלגיטימציה שיש לנו לחטא עי"י שאנו מכירים בו כחטא ועי"ז אנו מסירים אותו מאישיותנו הפנימית - שאנו מכירים בו כרע ואין אנו מכירים בו כחלק מאיתנו, ועי"ז יכול להסיר החטא כלכלוך - שרק עי"י שאנו מכיר בו כחלק ממנו יכול לרוחצו מעליו - שכן אפשר לרחוץ לכלוך אך לא את האדם עצמו, וזהו "רחצו הזכו" שע"י הוידוי יכול לרחוץ את עונו, ועי"כ כנגד הפסוק הזה נתקנו י' וידויים שהם כנגד י' ענייני התשובה שברחיצת החטא, וכנגד הסרת הרע מגיע הזכרון שהוא שע"י שהוא מסיר את הזכרון לרעה עולה הזכרון לטובה שזהו המהות של ר"ה לבאר שאנו קשורים לקב"ה ורוצים לצלוח ביום זה את נקודת המשבר עי"י קשר מחודש ולזה לא מספיק הסרת הרע אלא צריך ג"כ להזכיר את הטוב, ועי"כ אין תוכן בהזכרת זכרון אבות אם לא מכוון להשתתף בתכלית זאת וכולל עצמו ג"כ עם האבות ומשתף עצמו ג"כ בהמלכה עם האבות ולא כ"העלאת נוסטלגיה" גרידא אלא כזכרון שמחייב גם את הפרט בתוך הכלל.

פסוקי זכרונות - תורה

ועי"כ כל פסוקי התורה בסדר זכרונות הם זכרונות לטובה מתוך הרוע שזהו תשתית הזכרון של ר"ה שפירושו הסרת הרע והזכרת הטוב תחתיו, ובסדר הזה אנו מזכירים ג' זכרונות הא' זכרון הברית הכללי של העולם וזהו זכרון נח שה' זכר את נח מבעד לרע להעמיד טוב חדש בעולם ולכן נח אינו

²¹ שסדר קדושת ה' הוא כסדר התכלית שהוא מתאים יותר לסדרי הנביאים.

²² ר"ה פ"ד ה"ז.

²³ וביותר - יש שנהגו שלא להזכיר כלל חטא בר"ה.

²⁴ הובא בפלא יועץ ערך ר"ה.

²⁵ שבת קכ"ד ע"א.

הגר"נ רוטמן - מלכויות זכרונות ושופרות

זכרון של יחיד (שאינו מועיל לברכת זכרונות) אלא של רבים - "להרבות זרעו כעפרות תבל"²⁶ שהוא זכרון כנגד כל הרוע של המבול, ולכן בצאתו מהתיבה נצטווה מחדש ב"פרו ורבו" שה' הראה שהוא מעמיד עולם חדש בסדרי העולם הישן ע"י שזכר את נח לטובה וזהו זכרון הברית של נח שהוא זכרון הברית עם העולם - ברית קיום העולם, והזכרון הב' הוא זכרון ברית האבות שבתורה והוא השתתת הקשר של הקב"ה עם עמו וזה נתפרש בזכרון של עמ"י בתוך הרוע הגמור של שיעבוד מצרים וזהו הזכרון לטובה שבתוך הרוע של השעבוד וזהו הזכרון של העמדת המושג עמ"י - שגם בתוך כל השעבוד אנחנו עם ה' והוא זוכר לנו את ברית אבותינו, והזכרון הג' הוא הזכרון שבתוכחות - שהוא במצב שעמ"י בשפלות מצדם ממש ולא ע"י דברים חיצוניים כשעבוד אלא ברוע מוחלט מצד עצמם ומ"מ "וזכרתי את בריתי יעקוב" וגו' (והוא בדווקא אחר ההשתתת של הקשר ע"י יצי"מ שע"י הקשר הזה אנו נזכרים לפניו בברית אבותינו גם כשאין אנו ראויים לזה מצד עצמנו, שנקבע זכרון עמו להיות זכרון תמידי ומכאן והלאה גם במקום הכי רע עדיין נזכר לנו בברית אבותינו), וזהו הזכרון לטובה של ברית האבות גם מתוך הזכרון הרע ביותר של התוכחות ומתוך המצב הכי שפל של עמ"י שגם שם יש זכרון לטובה.

פסוקי זכרונות - כתובים

ובכתובים נתבאר עניין הזכרון שהוא מגיע מצד האדם והנה נתחבטו רבים מה עניין הזכרון שבפסוק "זכר עשה לנפלאותיו" (ובאמת הרמב"ם פ"י שהוא יחד עם הפסוק "טרף נתן ליראיו" והוסיף עוד פסוק ויתבאר לקי) ורש"י פ"י שהוא הזכרון של המועדים וגם זה תמוה איך הוא זכרון (שהרי זכר אינו זכרון) וגם מה עניין זכרון המועדים לזכרונות, והנראה לבאר בזה שהוא עניין הזכרון של י"ג מידות שנאמר בהן "נגד כל עמך אעשה נפלאות", שעניינו הוא שה' נתן כח לעמ"י להזכיר עצמם לפניו, וזה עניין הזכרון שבכתובים שהוא התבטאות הזכרון מצד האדם - מלמטה למעלה וזה נמצא מצדנו ב"ג מידות שהזכרון נעשה ע"י עמ"י מלמטה למעלה, והיינו "זכר עשה לנפלאותיו" - עמ"י, ועי"ז "חנן ורחום ה'"²⁷, (ולפי"ז אפי' לבאר למה הרמב"ם לא השמיט הפסוק כיון שרצה להזכיר ג"כ את הי"ג מידות ולכן לא השמיטו אלא הוסיף עליו "טרף נתן" וגו' שהוא זכרון ממש), ועי"ז אנו מוסיפים את הפסוק "טרף נתן ליראיו יזכור לעולם בריתו" לבאר שאין הי"ג מידות וזכרונם רק לחן ולרחם את עמ"י אלא ג"כ שע"י "טרף נתן ליראיו" ע"י ש"יזכור לעולם בריתו" והיינו גם בהשפעות החיים עצמם ולא רק לסליחה ומחילה, וזה נתבאר ג"כ בפסוק "ויזכר להם בריתו וינחם כרב חסדיו" שע"י שמזכירים לפניו י"ג מידות נזכר בהם ומתנחם (והוא הולך על הפסוק שלפניו - "וירא בצר להם בשמעו את רנתם" היינו תפילתם לפניו - י"ג מידות), וזהו ע"ד כלל כל זכרונות הכתובים שהוא הכח מצדנו להזכיר עצמנו לפניו, (ובזה נתבאר ג"כ הפסוק שהוסיף הרמב"ם "זכר לעולם בריתו" שפסוק זה נזכר ג"כ בדה"י ושם נאמר בצורה של "זכרו לעולם בריתו" והיינו השילוב של זכרוננו לפני ה' ע"י שאנו מעוררים הזכרון מלמטה למעלה).

פסוקי זכרונות - נביאים

והנה זכרון הנביאים הוא זכרון אחר לחלוטין שהוא לא זכרון הברית ולא זכרון האבות אלא זכרון האהבה - זכרון אהבת ה' לעמו כרעיה וכבן, והיינו שכן בשונה מהתורה והכתובים שעניינם השתתת השורש והתבטאותו ע"י בני האדם, הנביאים עניינם הוא היחס התמידי והעתידי שלנו עם הקב"ה והוא היחס של הרעיה והבן שזהו זכרון ה' אלינו במשך הדורות שמתבטא ע"י זכרון האהבה של ה' אלינו בזכות עצמנו ולא בזכות ברית האבות, והיינו שהלא אין אנו במקום אבותינו וא"כ אין תוכן לזכרון האבות לולי הביאור של המשמעות שלו כעת דהיינו ע"י שאנו רעיתו ובנו של ה' שזהו האהבה העצמית והעכשווית שבלעדיה אין משמעות לאהבה הקדומה, ולכן הזכרונות הללו הם ג"כ כמו בתורה - זכרונות לטובה מתוך הרע שבה אנו צריכים את הזכרון המיוחד הזה של הרעיה והבן, וזה אנו מזכירים את הפסוק בירמיה שדווקא מתוך התוכחות הגדולות של "מה מצאו אבותיכם בי עול" וגו' מ"מ "זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותייך" היינו זכרון האהבה הראשון שלנו כרעיה של הקב"ה, וכן הוא "וזכרתי אני את בריתי איתך בימי נעורייך" שהוא ג"כ שאע"פ שאנו נמצאים במקום הרע ואפי' אנחנו לא זוכרים את הברית (וכמו שהתבאר בפסוקים שלעיל מזה) ואין אנו במקום של כריתת הברית מ"מ זכרון האהבה גובר על הרוע וה' נזכר בברית הראשונה שכרת באהבתו אותנו, וזהו ג"כ זכרון הבן שנא' דווקא בפסוקי התמיהה הגדולה על מעשיו של אפרים ובתוכחות עליו "שמעו שמעתי אפרים מתנדד" וגו' ומ"מ מתוך זה ה' מצהיר שהוא בן יקיר והוא זוכר לו את אהבתו

²⁶ שהזכרון של היחיד שבנח הוא בעצם הצלתו מהמבול ובהוא כבר ניצל בכניסתו לתיבה אבל הוצאתו מן התיבה לסדר העולם החדש הוא זכרון של רבים.

²⁷ ואולי צריך לדחוק כן ג"כ ברש"י שהוא עניין הזכרון של המועדים שהמועד נועד להעלות זכרוננו לפני ה' ע"י החצוצרות ולכן אנו אומרים יעלה ויבוא במועדים שזהו ג"כ כח שה' נתן לנו להזכיר עצמנו לפניו.

הגר"נ רוטמן - מלכויות זכרונות ושופרות

הראשונה וע"כ "רחם ארחמנו נאם ה'", ובו באה ג"כ החתימה בתורה "וזכרתי להם ברית ראשונים" ולא רק את הברית גרידא אלא "אשר הוצאתי" וגו' במטרה של "להיות להם לאלהים" היינו שברית האבות אינה רק ברית לבד אלא היא ברית ע"מ להיות להם לאלהים ועי"ז שאנו מכירים באלוהותו הוא נזכר בבריתו.

שופרות

והנה ודאי שהעניין המרכזי ביותר בר"ה הוא השופר וכך העמידה התורה ששם היום הוא "יום תרועה" וסדר התרועה הזה מתבאר ע"י ה"מלכויות זכרונות ושופרות" כמו שביארנו, והיינו שכל ה"מלכויות זכרונות ושופרות" הוא בשופר שכל הסדר חל בשופר ונעשה על ידו, והנה סדר הפסוקים בברכה הוא שפסוקי התורה הם שופר של מת"ת ופסוקי הנביאים הם שופר שלעתיד לבוא ופסוקי הכתובים הם בהילולנו את הקב"ה ע"י השופר, וכמו שביארנו לעיל את החלוקה בין התורה נביאים וכתובים שהם חלוקה של עבר הווה ועתיד, שבתורה אלו השופרות שנתגלו כבר בעולם ונתפרשו כבר בתורה, ובכתובים הם השופרות שלנו של הילולנו לקב"ה (ובכללם תקעו בחודש שופר ויתבאר לק') ובנביאים השופרות שלעתיד לבוא "תקע בשופר גדול" והשופר של המשפט "והלך בסערות תימן".

עניין השופר הכללי

וצריך להבין מה פשר השופרות הנ"ל - השופר שלנו והשופר של הקב"ה, וודאי השופר שלנו בא להזכיר ולעורר את השופר של הקב"ה ולהחיל את הנהגתו בעולם, והנה כל קול בעולם נובע ממפגש של ב' עצמים - של אויר בכלי או של כלי בכלי אך אין שום קול שנובע מעצם אחד, וזהו כוונת השופר שהמפגש בו בא לבטא את המפגש של סדרי השמים והארץ - מפגש של סדרי "השמיים שמיים לה' והארץ נתן לבני אדם" שזהו עיקר עבודתנו בעולם להעמיד את סדרי החיים הארציים בהקבלה לסדרי החיים השמימיים ולהכין את הארץ למשכנו של הקב"ה בעולם ולגילוי השכינה, וזהו שנאמר²⁸ "ואשים דברי בפיך... לנטוע שמיים וליסוד ארץ" וגו' שזהו תפקיד האדם בעולמו להחיל את מהות השמיים על הארץ וכמו שנאמר²⁹ "שכון ארץ ורעה אמונה" - שכן את השמיים בארץ, והנה בסדרי החיים הרגילים התקרבות הקב"ה לאדם הוא ע"פ מה שהאדם מחיל בעצמו את סדרי הקב"ה - "ה' עמכם בהיותכם עמו"³⁰, וכמו שנאמר "ה' צלך", אבל ישנה הנהגה מיוחדת של הקב"ה שהוא בא להחיל את שמו ללא תלות במעשי האדם אלא מצדו לבד, שהקב"ה עצמו יוצר את הכנת הבריאה להתגלותו, וזהו הנקרא גילוי הנהגת הייחוד, שבמקביל להנהגת ה' את עולמו הכללית שהוא היחס שבין מעשי האדם למעשי האל-שבוה כפעולת האדם כן פעולת ה', ישנה גם את פעילותו היחידנית של ה' והוא פעולת הקב"ה בעולמו בהנהגה של אל אחד - הנהגה יחידנית ללא תלות במעשי האדם, ורגילות הנהגה זו היא שהיא נסתרת מעיני האדם אך ישנם פעמים ייחודיות שבהם מתגלית הנהגה זו בארץ, שה' נגלה בעצמו לעורר את הארץ לפעולה שאמורה להתרחש ע"י הנהגת הייחוד, וכמו התגלותו של ה' במת"ת שפירושה הוא הורדת סדרי השמיים לארץ³¹ וזהו "אתה נגלית בענן כבודך על עם קדשך", והתגלות זאת לוותה בהרבה הכנה של המפגש בין סדרי השמיים וסדרי הארץ - הכנה לנתינת המשמעות בסדרי הארץ כמלווים לסדרי השמיים ונתינת תכלית הבריאה כחיבור בין השמיים והארץ, והתגלות הזאת - המפגש הזה הוא עניינו של השופר, שהחיכוך בין סדרי השמיים והארץ מתבטא ע"י השופר והקול היוצא ממנו, והנה ישנם התגלויות של סדרי השמיים שהם כנגד סדרי הארץ - כגון המבול שלא היה בו שופר כיון שלא נועד לגלות סדרי השמיים בארץ אלא נועד להיות נגד סדרי הארץ - "ניחמתי כי עשיתם והנני משחיתם את הארץ" ואילו קול השופר הוא דווקא לחיבור - להעמיד את העולם וסדרי החיים ע"פ סדרי השמיים, והיינו שעניין השופר שהוא בא לזעזע את הקיים ולהוציא את האדם ממקומו הטבעי, ולכן משמעות השופר הוא ע"י קול - שהקול הוא עניין רוחני שמשפיע על העולם הגשמי ע"י שהוא חודר בהכרח לגוף האדם³², וזהו ג"כ פירוש השופר של יובל שעניינו "וקראתם דרור" והוא בא להודיע "כי גרים ותושבים אתם עמדי כי לי כל הארץ" היינו שבא השופר לבטל את כל הפעולות של האדם בארץ - קניית קרקעות

²⁸ ישעיה נ"א ט"ז.

²⁹ תהלים ל"ז ג'.

³⁰ דה"י ב' ט"ו ב'.

³¹ שודאי כל יציאת הייתה ע"י גילוי אך עיקרה ומטרתה הייתה לגילוי העיקרי שנעשה במת"ת והיא הייתה ההכנה לגילוי שבמת"ת.

³² ולכן הוא משמש כאזעקה שעניינה להוציא את האדם מסדריו הכלליים ולמקדו בעניין שעליו באו לזעוק - מלחמה, אש וכדו'.

הגר"נ רוטמן - מלכויות זכרונות ושופרות

ואנשים, ולהחזיר את סדר הנחלה הא-לוהי, והוא ביטול כל סדרי הארץ והחלת סדרי השמיים, וזה גם היה משמעות קול השופר במת"ת - "ה' למבול ישב וישב ה' מלך לעולם" שצורת הופעת התורה בעולם הוא ע"י ביטול כל הסדרים הארציים והחלת סדרי השמיים,

ביטול הסדרים הנצרך לעניין ההמלכה

והסיבה לכך שצריך שהופעת הסדרים הא-לוהיים יתבצעו דווקא ע"י ביטול הסדרים הארציים היא שבסדרי האדם הרגילים אין כל התייחסות לשאלות המהותיות של סיבת קיומנו בעולם ומטרתנו בו ואין האדם מתעסק בזה כלל, אלא רק כאשר יש ערעור על סדרי האדם הריהו מתעורר לשאלות המהות, וזהו עורו ישנים משנתכם - עורו מחוסר ההתעסקות בשאלות המהות, וזה בא לבטא ג"כ קול השופר שנועד לבטא את האיפוס של סדרי החיים וכביכול להוציא את האדם מסדרים אלו (ולפי"ז נבוא לבאר מה שחידשו בעלי המוסר מעיקר יום ר"ה לעורר האדם לפחד על מציאות חייו וכמעט ולא נתבאר לזה מקור בחז"ל, אלא שרצו להוציא את האדם מסדרי החיים הרגילים ולערער את המצב הקיים כדי שיוכל לעסוק בשאלות המהות שהם מייסוד עבודת יום ר"ה והוא התוכן של מלכויות זכרונות ושופרות) וזהו "ובריות בראשית חרדו ממך" שהוא חלק מתוכן ההתגלות וזהו ממהות הדין בר"ה שבו מתבטלים כל הסדרים הרגילים וכל העולם נשפט מחדש לפי סדרי השמיים ומקומו של האדם במהלך של "הכל ברא לכבודו", ולכן יש צורך לבטאות זאת דווקא ע"י השופר ולא מועיל לזה מילים גרידא, שאין די בנתינת משמעות לרוח ביום זה כי הרי הגוף הוא חלק מהמציאות שלנו וביום זה שאנו דנים בו על החיבור בין השמיים והארץ אנו צריכים להתבטא ע"י הגוף והנשמה יחד³³, ולכן עניין השופר צריך לבוא דווקא ע"י הגוף - ע"י התקיעה בשופר, שרק ע"י"ז נוכל לקבל את סדרי השמיים בארץ.

עניין המלכויות והזכרונות שבשופר

וזהו מלכויות וזכרונות בשופר דהיינו הופעת המלכות (שבמלכויות, ומשפט המלך שבזכרונות) בהתבטאות החיבור בין השמיים והארץ, שקול השופר הוא המגדיר את הופעת המלך הרוחנית בסדרי הטבע וכמו שנהגו בהופעת המלך בשר ודם לתקוע בשופר ולחצצר בחצוצרה, והיינו שהשופר הוא הקול המיוחד לזעזוע המציאות הקיימת לקראת המציאות החדשה וזה מתקיים במלכויות וזכרונות ע"י השופר.

פסוקי שופרות - תורה

וזה עניין הפסוקים שבשופרות שבתורה³⁴ אנו מזכירים את הפסוקים של סדר ההתגלות הראשונה של סדרי השמיים בארץ - ההתגלות של מתן תורה, ואנו מפרטים את ההתגלות בג' שלבים - שלב החרדה של העם שהוא ע"י הסרת סדרי העולם הארציים ולזה אנו מזכירים "וקול שופר חזק מאוד ויחרד כל העם אשר במחנה", ושלב התגלות סדרי השמיים ולזה אנו מזכירים "ויהי קול השופר הולך וחזק" וגו', ושלב החלת הסדרים בארץ - "וכל העם רואים את הקולות" וגו'.

פסוקי שופרות - כתובים

ובכתובים אנו מזכירים את הפסוקים של סדרי השופר מצדנו שהם הילול המלך מצדנו שהמבואר בזה הוא הגדרת המלך כהופעת מלכותו עלינו במשמעות של שופר - במשמעות של סדרי השמיים בארץ, וגם אנו מזכירים מה שנתן ה' לעמו את היכולת לפנות אליו באופן זה של ביטול סדרי השמיים, שהלא אין משמעות לתקיעה בשופר מצדנו אם אין לזה את ההגדרה מצד ה' של ביטול סדרי הבריאה, ולזה אנו מבארים את המשמעות של השופר - "עלה א-להים בתרועה ה' בקול שופר" שהוא הביטוי מצדנו של תקיעת השופר שהוא התגלות סדרי ה' בארץ, וגם אנו מבארים את ההילול שלנו לה' ע"י השופר - "בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'" אך כיון שאין משמעות לתקיעה מצדנו ללא ה"רחמנא אמר תקעו" כיון שאין אנו יכולים לגלות את סדרי השמיים של הקב"ה לולי מה שנתן לנו כוח לעשות כן וע"כ אנו חייבים לבאר שכל המשמעות של השופר מצדנו הוא רק עד כמה שה' נתן לנו את הכוח להחיל את סדרי השמיים בארץ ע"י השופר ולכן אנו מזכירים גם את הפסוק "תקעו בחודש שופר" שבלא ה"רחמנא אמר תקעו" אין כל משמעות לתקיעה זו ורק ע"י הציווי השופר מבטא את המעמד שאנו תוקעים את תקיעת המלך ושאונו באים לבטא בעולם את

³³ ולכן בר"ה הקב"ה מרכיב גוף ע"י נשמה ודנס יחד.

³⁴ הביאור בשלבי הפסוקים בתורה ובכתובים חסר בדברי הרב וע"כ הוא ע"פ הצעת הכותב.

הגר"נ רוטמן - מלכויות זכרונות ושופרות

פעולת הקב"ה בשופר, וע"ז אנו מוסיפים את כל דרכי ההילול שלנו לה' - "הללויה הללו א-ל בקדשו" וגו' שנכלל בזה ג"כ ההילול בשופר³⁵,

פסוקי שופרות - נביאים

וזה גם השופרות שאנו מזכירים בנביאים שהוא השופר שלעתיד לבוא שהוא סיום התהליך שהחל במת"ת להעמיד את העולם בתכלית גילוי ייחודו ולתקן את כל הבריאה ע"י הכנעת כל מלכויות השקר תחת המלכות האמיתית - מלכות השמיים בארץ, ולזה אנו מזכירים את הפסוק "כל יושבי תבל" וגו' שהוא העמדת העולם כולו בתכלית השופר - בסדרי השמיים בארץ, וזה מתבטא ע"י שגואל את עמ"י שהוא סיום תהליך מת"ת באופן הפרטי של עמ"י, שבמת"ת הועמדו ישראל למסרתם להיות עמו של הקב"ה ולהיות "הנציגים" בארץ של תהליך חיבור השמיים והארץ ולכן אנו מזכירים את הפסוק "והיה ביום ההוא" וגו', והחלק האחרון הוא החלת משפט ה' על אויביו שהוא סיום הכנעת הבריאה וסדרי הארץ תחת סדרי השמיים, וזה ביאר הרמח"ל במאמר החכמה שכל השופרות שבין תחילת התהליך שבמת"ת עד סיום התהליך שלעת"ל הם השופרות שלנו, שבאים להביא את העולם לתכליתו לחיבור שמיים וארץ, ובזה יובן גם מה שאנו חותמים בתורה שהקשה הר"ן שהלא אין בפסוק שופר אלא חצוצרות³⁶, והביאור בזה שהנה נחלקו השופר והחצוצרות בענייניהם ששניהם באים להשמיע את המלוכה אך שופר הוא בהעמדת המלוכה - בהמלכת המלך, וחצוצרות הם בהמשכת המלוכה - בסדר המלוכה עצמה אחר שהועמדה בשופר, וזה אנו מפרטים בבקשתנו - תקע בשופר גדול וכו' והעמד מלכותך עלינו כדי שנגיע להרעת המלוכה ע"י החצוצרות - שכל החצוצרות אינם אלא מכוח השופר³⁷.

משמעות השופר בתקופה זו בייחוד

והנה אנו כבר תקופה ארוכה³⁸ בתקופה של טלטול העולם ושידוד המערכות בכמה פעימות, והוא ההכנה של העולם לקליטת השופרות - לביטול סדרי הארץ, והיינו כמו שאמרו חז"ל³⁹ "שישית קולות" שהוא ההכנה ל"שביעית מלחמות" והיינו שמתחילים לשמוע בעולם את ביטול סדרי הארץ - הן בסדרי החיים ע"י הקורונה שכבר ב' שנים אנו מצויים בתוך הטלטה הזאת, והן בסדרי המלוכה שנתבטלו סדרי המלוכה בא"י כמה זמן וגם עתה סדר המלוכה בארץ הוא "מלכות הזלה"⁴⁰ שהוא מלכות שאין לה הערכה מצד העם כלל, וזהו התחלת שמיעת השופר של הקב"ה בבחינת "שישית קולות" לעורר את העולם לביטול סדרי הארץ, ובזה אנו צריכים להתמקד השנה לעורר בשופר שלנו לבקש מהקב"ה להרחיב את הגילוי הזה, וזהו שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים - שנתינת הכוח לעמ"י לתקוע בשופר נותנת לנו גם כוח לעורר ולבקש על גילוי הייחוד בעולם.

³⁵ ולכן אי"ז מהג' פסוקים המחויבים אלא נוסף עליהם, כיון שאין בזה את הייחוד של השופר בדווקא אלא בתוך כלל ההילולים.

³⁶ ובפשטות היינו שהוא מגיע אחר מה שביארנו בכתובים "בחצוצרות וקול שופר" והיינו שמצוות חצוצרות במקדש יש בה ג"כ שופר.

³⁷ ולכן תמיד החצוצרות מאריכות והשופר מקצר שהעיקר הוא בחצוצרות ואין השופר אלא להעמיד המלוכה שמתבטאת בחצוצרות ובר"ה השופר מאריך שזהו יום ההמלכה והיא נעשית בשופר בדווקא.

³⁸ נאמר בשלהי שנת ה'תשפ"א

³⁹ דא"ז י' א'.

⁴⁰ סנהדרין צ"ח ע"א.